

Кисельова Олена Олександрівна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Тифлопедагогіка. Сурдопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент
О. В. Колишкін

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ УЧНІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

У статті розкрито теоретичні аспекти використання засобів адаптивного фізичного виховання для учнів зі зниженим слухом. Доведено, що адаптивне фізичне виховання учнів означеної нозології є одним з основних шляхів корекції порушень їх фізичного розвитку та покращення фізичної підготовленості, психомоторики, вольових якостей, виховання рухової грамотності та залучення до трудової діяльності, самообслуговування, забезпечення соціальної адаптованості, максимального наближення психофізичних можливостей організму особистості до вимог майбутньої професійної діяльності і взагалі повноцінного життя в суспільстві.

Ключові слова: теоретичні аспекти, адаптивне фізичне виховання, засоби, учні зі зниженим слухом, рухова сфера.

Kyselova Olena Oleksandrivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Typhlopedagogy. Deaf pedagogy)
Sumy State Pedagogical University
named after A.S. Makarenko
Supervisor - Ph.D. ped. sciences, Associate Professor
O.V. Kolishkin

THEORETICAL ASPECTS OF THE USE OF ADAPTIVE PHYSICAL EDUCATION FOR PUPILS WITH HEARING LOSS

The article reveals the theoretical aspects of the use of adaptive physical education for pupils with hearing loss. It is proved that adaptive physical education of students of this nosology is one of the main ways to correct disorders of their physical development and improve physical fitness, psychomotor skills, volitional qualities, education of motor literacy and involvement in work, self-care, social adaptability, maximum approximation of psychophysical capabilities. to the requirements of future professional activity and in general a full life in society.

Key words: theoretical aspects, adaptive physical education, means, pupils with hearing loss, motor sphere.

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільного розвитку впровадження нових форм фізичного виховання в галузі сурдопедагогіки має на меті забезпечення системності формування компенсаторних механізмів у дітей зі зниженим слухом, вивчення стадійності їхнього розвитку, залежності структури компенсації від часу появи дефекту, важкості та глибини ураження, рівня педагогічної допомоги, розкриття ролі сенситивних періодів розвитку тієї

чи іншої функції у процесі компенсації дефекту і нарешті, показ важливої ролі різних форм практичної діяльності як умови подолання впливу дефекту на фізичний, психічний і соціальний розвиток дітей зі зниженим слухом.

Дані досліджень рухової сфери школярів з розладами слуху свідчать про те, що процес фізичного виховання у спеціальних школах для слабочуючих сьогодні ще недостатньо вивчений та розроблений і вимагає впровадження нових засобів, форм і методів організації занять з фізичної культури [2; 3].

Останнім часом активно формується ідеологія адаптивної фізичної культури як самостійного наукового напрямку та навчальної дисципліни, закладаються основи її філософії та методології, визначаються зміст і місце в системі знань про людину.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження, які проведені І. Бабій, А. Карабановим, О. Колишкіним, Я. Крет, І. Ляховою, А. Мут'євим, дозволяють стверджувати, що дисгармонійність розвитку дітей зі зниженим слухом знаходить свій вияв у нижчому, порівняно з нормою, рівні розвитку фізичних якостей і реалізується у вигляді рухових порушень [1; 2]. У зв'язку з цим важливого значення набуває впровадження у спеціальній школі для дітей означеної нозології відповідної системи педагогічних заходів, яка б забезпечувала належний рівень розвитку фізичних якостей в поєднанні з корекційно-оздоровчою спрямованістю процесу фізичного виховання.

Важливу роль у вирішенні проблем корекції, реабілітації та соціальної інтеграції дітей з обмеженими можливостями в умовах сьогодення відіграють засоби адаптивного фізичного виховання (АФВ) [2]. Різноманітність і спрямованість фізичних вправ, що застосовуються в системі АФВ, варіативність їх виконання дозволяють здійснювати добір і необхідне їх поєднання з урахуванням завдань корекції рухової сфери та підвищення фізичної підготовленості учнів спеціальних шкіл до оптимального рівня.

Мета статті – розкрити теоретичні аспекти використання засобів адаптивного фізичного виховання для учнів зі зниженим слухом.

Адаптивна фізична культура є складним багатогранним соціально-педагогічним явищем, а її теорія виступає як науковий напрям, що вивчає структуру, функції, принципи, цілі, завдання, засоби та методи раціонально організованої рухової активності осіб з обмеженими можливостями [3].

Специфіка поняття «адаптивна фізична культура» визначається означенням «адаптивна», що підкреслює її орієнтацію на людей з відхиленнями у стані здоров'я, включаючи осіб з інвалідністю. Це означає, що

фізична культура в усіх її проявах стимулює позитивні реакції в системах та функціях організму, формуючи таким чином необхідні рухові координації, фізичні якості та здібності, спрямовані на життєзабезпечення, розвиток та вдосконалення організму особи з інвалідністю.

Головними складовими адаптивної фізичної культури є адаптивне фізичне виховання, адаптивна рухова рекреація, адаптивний спорт та адаптивна фізична реабілітація. Протягом життя людини вони можуть використовуватись окремо, змінюватися, поєднуватися, ускладнюються, тобто видозмінюватися з урахуванням віку, функціональних можливостей і потреб конкретної людини.

АФВ (освіта) – педагогічний процес, що спрямований на формування в інвалідів і людей з відхиленнями у стані здоров'я комплексу спеціальних знань, життєво та професійно необхідних рухових умінь і навичок; на розвиток широкого кола основних фізичних і спеціальних якостей, покращення функціональних можливостей різних органів і систем організму; на більш повну реалізацію їх генетичної програми і нарешті, на становлення, збереження та використання тілесно-рухових якостей інваліда, які залишились [3].

Провідним принципом формування системи АФВ в сурдопедагогіці є принцип корекційно-розвиваючої спрямованості особистості дітей з розладами слуху. Корекційно-виховна робота, яка проводиться в рамках процесу фізичного виховання, має як загальну, так і спеціальну спрямованість і являє собою комплекс засобів, методів, форм педагогічного впливу, які сприяють подоланню, послабленню та ліквідації рухових порушень, а також всебічному гармонійному розвитку особистості дітей зі зниженим слухом засобами фізичного виховання.

Головне завдання АФВ полягає у формуванні в дітей зі зниженим слухом свідомого ставлення до своїх сил, твердої впевненості в них, готовності до сміливих і рішучих дій, підвищення рухової активності, переборення необхідних для повноцінного функціонування суб'єкта фізичних навантажень, а також потреби в систематичних заняттях фізичними вправами і взагалі, у веденні здорового способу життя відповідно до рекомендацій валеології [2].

АФВ осіб зі зниженим слухом переслідують виховні, корекційні та оздоровчі цілі. Специфічними завданнями адаптивного фізичного виховання при розладах слуху є розвиток вестибулярної функції, зокрема просторової орієнтації, раціональний розподіл фізичних зусиль, досягнення швидкості рухових реакцій

та реакцій за вибором, вільне керування темпом рухів, розвиток сили (зокрема станової), рухової пам'яті.

Найбільш успішно ці завдання вирішуються за допомогою таких засобів, як загальнорозвиваючі фізичні вправи, циклічні рухи (ходьба, біг), дихальні вправи, вправи, які розвивають координацію, танцювально-ритмічні вправи, рухливі ігри, види спорту, які розвивають орієнтування у просторі. Реалізація адаптивних програм сприяє розширенню кола рухових дій, які виконуються дітьми означеної нозології, дозволяє їм покращити свої фізичні кондиції.

У системі АФВ учнів зі зниженим слухом провідне місце належить фізичним вправам. Вони справляють потужний вплив на організм, розширюючи діапазон рухових можливостей, порушених унаслідок дії стійкого дефекту. М'язова діяльність у процесі виконання фізичних вправ стимулює фізичні процеси, формуючи новий функціональний стан, який характеризується пристосуванням до дефекту, компенсацією порушених функцій, адаптацією функцій, у тому числі слухового аналізатора. Фізичні вправи сприяють подоланню відхилень у розвитку моторики, просторового орієнтування. Успіхи в даній галузі зміцнюють життєву позицію, виховують прагнення до подолання труднощів у інших сферах [1; 2].

Система АФВ учнів зі зниженим слухом повинна сприяти покращенню протікання компенсаторних процесів у організмі, які, в свою чергу, сприятимуть позитивному фізичному, психічному та соціальному розвитку організму.

Педагогічна спрямованість знань про реактивність організму дітей зі зниженим слухом полягає у тому, щоб зрозуміти та усвідомити необхідність індивідуального добору адекватних засобів і методів рухової активності з урахуванням потенційних можливостей, стану здоров'я, статі, віку, інших факторів.

Використання великого арсеналу засобів та методів АФВ у роботі із учнями зі зниженим слухом сприятиме подоланню негативних причин, які заважають їм позитивно ставитись до занять фізичною культурою та спортом, забезпечуючи всебічний розвиток особистості, здобуття самостійності та незалежності, вдосконалення професійної майстерності та, взагалі, досягнення визначних результатів у житті.

У системі АФВ метою формування рухової активності як біосоціального фактору впливу на організм та особистість повинна стати корекція психофізичних недоліків дітей з розладами слуху та порушень їх рухової сфери. Вивчення значення адаптивного фізичного виховання – одна з проблем

сурдопедагогіки. Подібні дослідження можуть скласти основу для розробки системи засобів корекції вад розвитку завдяки застосуванню спеціально розроблених методик.

Важливою ланкою комплексу корекційно-виховної роботи в спеціальних школах є залучення дітей зі зниженим слухом до активних занять фізичною культурою та спортом з урахуванням їх психофізичних можливостей. Тому на заняттях з фізичної культури для учнів зі зниженим слухом поряд з існуючими загальними завданнями (оздоровчими, освітніми, виховними) передбачаються й специфічні – корекційні. Від позитивного вирішення завдань корекції порушених рухових функцій у повному обсязі залежить вирішення загальних завдань, зокрема підвищення рівня фізичної підготовленості за допомогою розвитку фізичних якостей означеного контингенту.

Процес розвитку фізичних якостей та навчання рухам учнів зі зниженим слухом дозволяє значною мірою нівелювати відмінності у розвитку рухових навичок між ними та учнями, які чують нормально. Систематичні заняття фізичними вправами сприяють компенсації більше чи менше порушеної лабіринтної функції у школярів зі зниженим слухом за рахунок інших компонентів статокінетичної рецепторної системи (зорового та рухового аналізаторів).

Таким чином, порушення фізіологічних функцій слухового аналізатора негативно позначається на рухах школярів. Не викликає сумніву і можливість компенсувати різні знижені показники рухових дій слабочуючих завдяки систематичному спортивному тренуванню та заняттям фізичними вправами.

Висновки. Таким чином, в роботі розкрито теоретичні аспекти використання засобів адаптивного фізичного виховання для учнів зі зниженим слухом. Доведено, що адаптивне фізичне виховання учнів означеної нозології є одним з основних шляхів корекції порушень їх фізичного розвитку та покращення фізичної підготовленості, психомоторики, вольових якостей, виховання рухової грамотності та залучення до трудової діяльності, самообслуговування, забезпечення соціальної адаптованості, максимального наближення психофізичних можливостей організму особистості до вимог майбутньої професійної діяльності і взагалі повноцінного життя в суспільстві.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до розвитку рухової сфери учнів зі зниженим слухом засобами адаптивного фізичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байкина Н. Г., Мутьев А. В., Крет Я. В. Влияние потери слуха на адаптационные и реабилитационные процессы глухих подростков. *Адаптивная физическая культура*. 2003. № 1. С. 3–5.
2. Колишкін О. В. Теоретико-практичні основи адаптивної фізичної культури: навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 424 с.
3. Озолина Е., Дмитриев В., Рубцова Н. «Адаптивная физическая активность» как новая дисциплина в семействе спортивных наук. *Наука в олимпийском спорте*. 2002. № 2. С. 97–105.

Котеленець Аліна Сергіївна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Бондаренко Ю.А.**, докт. пед.
наук, професор

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ БУЛІНГУ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ

У статті представлено теоретичний аналіз проблеми булінгу в основній школі з інклюзивним навчанням. Висвітлено його ознаки та форми прояву відносно до дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями психофізичного розвитку. Охарактеризовано особливості переживання дітьми з особливими освітніми потребами різних форм цькування та перспективу профілактичної роботи, визначені НУШ.

Ключові слова: булінг, діти з особливими освітніми потребами, учні з порушеннями психофізичного розвитку, попередження булінгу, основна школа.

Kotelenets Alina Serhiyivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
A. S. Makarenko University
Supervisor - **Bondarenko Y. A.** - Doctor ped. sciences,
Professor

THEORETICAL ASPECT OF THE PROBLEM OF BULLYING IN PRIMARY SCHOOL WITH INCLUSIVE LEARNING

The article presents a theoretical analysis of the problem of bullying in primary school with inclusive education. Its signs and forms of manifestation in relation to children with special educational needs, in particular with disorders of psychophysical development, are highlighted. The peculiarities of the experience of children with special educational needs of various forms of bullying and the prospects of preventive work, defined by NUS, are characterized.

Key words: bullying, children with special educational needs, students with mental and physical disabilities, bullying prevention, primary school.